

кризу людської цивілізації і, як такі, повинні вивчатися для успішного подолання останньої, оскільки в них, як в дзеркалі, висвічується вся гама проблем сучасної людини, а відтак і всього суспільства.

10. НЕОХРИСТИЯНСЬКІ ТЕЧІЇ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Нетрадиційні релігійні утворення давно вже не є дивиною на теренах України. Деякі з них знаходяться на маргінесі, а деякі, зокрема неохристиянські, заявляють про себе досить активно і промовисто. Неохристиянством в релігієзнавчій літературі означають ті релігійні течії, які виникають в межах традиційного християнства, модернізуючи його в умовах секуляризації суспільної свідомості, науково-технічної та інформаційної революції, соціальних й екологічних катаклізмів та пропонуючи людині ту духовну основу, яка нібито допоможе їй знайти у сьогоднішньому нестабільному світі відповіді на постійні екзистенційні запити.

До неохристиянських спільнот ми відносимо як історичні, але нетрадиційні як для України християнські церкви, так і недавно створені організації християнського походження. Серед них: різні християнські церкви харизматичного напрямку (Церква Повного Євангелія, Церква Посольства благословенного Царства Божого для всіх народів), «Армія спасіння», Церква Ісуса Христа Святих останніх днів (мормони), Новоапостольська церква, Церква Нового Єрусалиму (сведенборгці), Богородична церква, Церква Живого Бога, Українська Християнська Євангельська Церква, Духовний центр «Нове покоління» християнських церков України, Церква Христа тощо. Майже всі із перерахованих місій, центрів, новітніх церков привнесені в Україну з-за кордону.

При дослідженні діяльності тих релігійних організацій, які ми відносимо до неохристиянських, з необхідністю виникають проблеми методологічного характеру. Основною характеристикою цього типу релігійних організацій означається наявність у їх віровченнях християнського кореня. Об'єднує релігійні доктрини неохристиян центральна особа християнства – Ісус Христос, а різнить – своє розуміння його природи тощо. Серед неохристиянських варто виокремлювати організації, які мають протестантські корені (наприклад, харизмати), і ті, які генетично не успадковують протестантських коренів (наприклад, новоапостольці) Крім того,

скажімо, Богородичну церкву дослідниця православного сектантства Л.Шугаєва відносить до різновиду православних сект, а в релігієзнавчій літературі водночас типологічно БЦ відносять до неохристиянських спільнот. Мормони, скажімо, деякими дослідниками вважаються нехристиянами. Відтак методологічна проблема з новими релігійними течіями християнського спрямування ще не є остаточно вирішеною.

На території сьогодношньої України присутня різноманітна палітра релігійних організацій, які типологічно відносяться до неохристиянства. Вони стають відчутним фактором у розвитку сучасного українського суспільства. Цілком природно, що при появі нових релігійних феноменів суспільство з необхідністю змушене формулювати своє сприйняття чи несприйняття новітнього явища. На цій позиції знаходиться сьогодні Україна і ставлення до нововведень в релігійній сфері помітно поляризоване. Поляризація простежується як на індивідуальному рівні – позитивне, негативне, нейтральне, байдуже ставлення окремої людини, так і на рівні суспільства – виникнення організацій типу «Діалог», «Порятунок», які поширюють «антисектантську» істерію, або ж як клуб «Відкритий світ», що закликає до толерантності та співробітництва всі типи мислення.

Виникнення неохристиянства в Україні – це закономірність світового релігійного процесу. Глобалізаційні процеси, в які включена й Україна як частина світової спільноти, є важливим фактором творення сучасної релігійності. Крім того, ціла низка чинників, зокрема таких як географічне розташування України – між Сходом та Заходом, відкритість та терпимість як ментальна характеристика українця, соціально-економічна і політична нестабільність, минулі десятиліття войовничого атеїзму і як наслідок – відрив сучасної української молоді від традицій батьків, невідповідність запитів цієї генерації і тих відповідей, які пропонуються традиційними церквами, брак високих ідеалів, висока активність закордонних місіонерів в освоєнні релігійного простору в нашій країні – сформували сучасне «неохристиянське» обличчя України. Початок цього процесу сягає 90-х років м.ст. – часів відновлення Україною своєї незалежності. Але й задовго до цього (XVI-XVIII століття) на українських теренах існували численні єресі та позацерковні течії православного походження: жидовствуючі та феодосіяни (XVI ст.), хлисти, скопці, апокаліпсисти, суботники (XVII – XVIII ст.ст.), духобори, молокани, штундисти (XIX ст.). Їх обрядовості притаманні риси, дуже подібні до обрядових проявів деяких сучасних неохристиянських, зокрема харизматичних напрямків. Так, в книзі православного історика церкви Сергія Маргаритова “История русских мистических и рационалистических сект”, виданій в 1910 році,

зустрічаємо опис зібрання секти хлистів: “Там (мається на увазі на зібранні – *В.Т.*) мужик переживает наслаждения сильных физических ощущений и мистического экстаза... Для них (хлистів – *В.Т.*) характерны пляски, а также плескание руками, которые возникли под влиянием языческих обрядов”.

Неохристиянство на українських теренах постає як своєрідний симбіоз релігійних характеристик, притаманних східній та західній християнській традиції. Він витворює доволі специфічне конфесійне середовище, запропонувавши емоційно насичений обрядовий комплекс, соціо-етичне вчення, звернене до простих біблійних істин, апостольської проповіді, ідеалів євангельсько-братерського життя.

Що стосується конкретних релігійних напрямків, зазначених як неохристиянські, то немає сенсу вдаватися до розлогої релігієзнавчої характеристики кожної із їх спільнот, оскільки її можна знайти в релігієзнавчій літературі [Див. зокрема: Історія релігії в Україні. За ред. А.Колодного і П.Яроцького. – К., 1999; Академічне релігієзнавство. За ред. А.Колодного – К., 2000; Яроцький П. Релігієзнавство. – К., 2003; Релігієзнавство. За ред. М.М.Заковича. – К., 2000; Кислюк К., Кучер О. Релігієзнавство. – К., 2003; Релігієзнавчий словник. За ред. професорів А.Колодного і Б.Лобовика. – К., 1996; Филипович Л.О. Нові релігії України: поява, типологія, перспективи // Релігійна свобода: історичне підґрунтя, правові основи і реалії сьогодення. – К., 1998 та ін.]. Варто розглянути специфіку існування неохристиянських громад «останнього покоління» в сучасній Україні, проаналізувати ті специфічні прояви діяльності, що вирізняють їх на релігійному тлі українського суспільства.

Ще в 2000 році дослідники Відділення релігієзнавства ІФ НАНУ прогнозували ці процеси: «З боку модернових релігій можна чекати активного пошуку форм взаємовідносин з суспільством, державою, громадськістю, традиційними Церквами... Більшість неорелігій, щоб зберегтися і функціонувати, змушені будуть вписуватися в конкретну соціально-економічну, політичну та ідеологічну ситуацію, пристосовуватися до вимог часу» [Академічне релігієзнавство. – К., 2000. – С. 795]. Це відбувається і спостерігається нині в українському неохристиянстві.

Аналіз статистичних даних дозволяє виявити динаміку кількісних показників формування неохристиянських громад в Україні за 17 років її незалежності. Тенденція стрімкого зростання кількості неохристиянських громад спостерігалася у проміжку 1992-1999 рр. Це був час активної діяльності закордонних місіонерів, розквіту свободи совісті, віросповідання тощо. Рік 2000 характеризувався деяким спадом

цього зростання, який продовжувався протягом 2000-2002 років. Міленаристські настрої й актуалізація необхідності «спасіння душі», які певною мірою були присутні серед населення, відходять на другий план і втрачають популярність. В останні роки спостерігається порівняно незначний ріст неохристиянських громад. Це свідчить про фактичне завершення основного інституалізаційного процесу цих релігійних утворень на українських теренах. Зусилля церков в основному спрямовуються на стабілізацію та зміцнення своїх позицій і вирішення проблем їх суспільного функціонування (оренда приміщень, одержання земельних ділянок під молитовні будинки, побудова нових культових будівель тощо). Інформаційний модус організації суспільства торкається всіх неохристиянських церков, спонукаючи їх до непрямого діалогу між собою, обміну інформацією, двосторонніх і багатосторонніх дискусій, внаслідок яких виникає всебічна трансформація церков і виникнення їх нових модифікацій. Це сприяє процесу певної «стандартизації» церковного неохристиянського середовища, коли ефективні методи формування релігійної мережі, побудови євангелізаційних програм, організації соціального служіння стрімко розповсюджуються та стають надбанням всіх неохристиянських церков.

Неохристиянство в Україні далеко неоднаково включене у різні сфери суспільного життя, зокрема соціальну, в політику, бізнес тощо. Якщо підходити до оцінки діяльності неохристиянських організацій насамперед з позицій соціальності, то окремі з них можна назвати авторитарними. Авторитаризм, некритичне підпорядкування авторитету – досить розповсюджене явище в неохристиянських напрямках. Так, в праці духовного лідера Богородичної Церкви Івана Береславського «Родовий потік» [Береславский Иоанн. Родовой поток. - М., 1993] обстоюється необхідність повного самовідречення, смирення, беззаперечного послуху «святим отцям»: «Не май суджень і весь світ стане твоїм»... Наставляння неофіту звучать багаторазовою установкою: «Не май нічого свого, нічого не роби для себе». Він же, у свою чергу, повинен повторювати для себе: «У мене немає свого розуму, совісті, тіла, волі».

Для новоапостольців авторитаризм є іманентним їх релігійній доктрині. Вони твердять, що Господь Ісус керує своєю церквою через живих апостолів, яких Він послав раніше й ще посилає нині. Підкреслюється, що Біблія не може замінити апостолів Христових як проповідників і дарувальників таїнств. Першоапостол же має практично абсолютну владу. Члени НАЦ вважають його представником Господа на Землі. Саме його одкровення визначають зміни у віроповчальності й житті вірян.

Утвердження авторитету головного пастора присутнє і в харизматичних церквах. Так, Сандей Аделаджа, пастор харизматичної Церкви «Посольство Боже», відвертає критику з боку своїх послідовників серед іншого і своїми працями. Він зазначає: «Притримуйтеся тієї ж точки зору, що й ваш наставник. Навіть, якщо ви бачите, що ваш лідер чи пастор в чомусь неправий – проігноруйте це» [Аделаджа Сандей. Ты и твой пастор: правильное восприятие Божьих даров. – К., 2001.- С. 67]. І далі: «Багато віруючих втрачають благословення, які могли б змінити їхнє життя. Це відбувається з тієї причини, що вони хочуть мати власну думку і бути незалежними». При цьому реакція на інакомислячих цілком конкретна: «Ніколи не ображайтесь на служителів Євангелія, щоб тим самим не образитися на свою долю. Бо ж людина, яка ображена на свою долю, навряд чи досягне чогось у житті. Коли ви ображаєтеся на помазаника, то тим самим Ви викреслюєте себе із Божого плану».

Для сведенборгців питання авторитету людського має свої акценти. Для них авторитетом є Еммануїл (що в перекладі означає – «з нами Бог») Сведенборг. Їх доктринальна специфіка полягає у використанні складного алегоричного методу інтерпретації Біблії. Крім того, всі інші вчення вважаються ними помилковими, оскільки за минулі століття викривили першопочаткове значення Слова Божого. В статті священика Нової Церкви А.Васільєва присутні такі роздуми про роль традиційної церкви: «... нове Одкровення напочатку й посиляється людям церкви старого Одкровення, хоча вони, як вироджені й відречені, вже не в змозі прийняти його в справжній формі, але, через віру у свої історичні авторитети, можуть слугувати посередником для прилучення Його у світ через зовнішні форми, які потім, коли Одкровення редукується до тих, хто зможе його прийняти, поступово відмирають, і нове вино вже остаточно набирає відповідні йому нові міхи. І, до речі, коли істинні послідовники нової, живої віри входять у володіння своїм спадком, вони не потребують вже ніяких історичних свідочств, а бачать Істину через свою відроджену, нову волю, що дає їм істинність справжньої духовної віри, в Її істинному, і в Її власному світі» [Новоапостольська церква //Релігійна панорама. - 2004. - №7. – С. 74-75].

Отже, в неохристиянстві психологічний вплив лідера посилюється дією авторитету тієї чи іншої громади, а авторитет громади зростає за рахунок харизматичних якостей її лідера. Ці процеси є взаємопов'язаними і взаємопроникними.

Вище вже зазначалося, що неохристиянство відрізняється від історичного християнства своїм особливим розумінням Ісуса Христа,

Трійці, сутності Святого Духу, раю, пекла тощо. Про наявність як спільних, так і характерних особливостей у догматиці неохристиян свідчить короткий виклад основ віри деяких їх течій, зокрема новоапостольців, сведенборгців та харизматів.

Основні положення Новоапостольського віровчення наступні:

1. Я вірю в Бога Отця, всемогутнього творця неба і землі.
2. Я вірю в нашого Господа Ісуса Христа, єдинородного Сина Божого, зачатого від Духа Святого, народженого від Діви Марії, який страждав при Понтії Пілаті, був розіп'ятий, помер, воскрес із мертвих, вознісся на небо і сидить по правиці Бога, всемогутнього Отця, звідки повернеться знов.
3. Я вірю в Духа Святого, святу Апостольську церкву, в громаду Святих, в прощення гріхів, у воскресіння мертвих і у вічне життя.
4. Я вірю, що Господь Христос правитиме своєю церквою через живих апостолів аж до свого повернення; що він послав і продовжує посилати своїх апостолів, щоб вони виконували його доручення повчати людей, відпускати їм від його імені гріхи і хрестити їх водою і Святим Духом.
5. Я вірю, що всі священнослужителі Христової церкви призначаються і освячуються лише апостолами і що з Христовим апостольством пов'язані всі дари і сили, озброївшись якими, громада стає видимим посланцем Христа.
6. Я вірю, що Святе хрещення водою є невід'ємною частиною Другого народження і що завдяки цьому хрещений наділяється правом отримати печать Духа святого. В такий спосіб укладається союз доброї совісті з Богом.
7. Я вірю, що обряд Святого причащення започаткований самим Господом Христом в пам'ять про принесену Ним вселенську жертву.
8. Я вірю, що хрещені Святою водою повинні прийняти Святого Духа через покладання рук апостола, щоб прилучитися до сім'ї дітей Божих і тим самим стати частинкою плоті Христової.
9. Я вірю, що Господь Ісус повернеться на Землю, як і вознісся на небо.
10. Я вірю в те, що зобов'язаний проявляти послух до світської влади, наскільки це не суперечить Законам Божим [Новоапостольська церква // Релігійна панорама. - 2004.- №7. – С. 74-75].

Для культової практики новоапостольців важливими і необхідними постають три таїнства: Святе закарбування

(запечаткування), Святе хрещення водою і Святе причастя. Ці таїнства можуть бути даровані кожній людині, незалежно від її віку, національного походження, соціального статусу чи статі:

1. Святе хрещення водою – це складова частина Народження зверху, а також необхідна передумова для прийняття Святого Духа. Воно становить собою союз чистої совісті з Богом. Людина, яка укладає такий союз і стає в такий спосіб християнином, висловлює тим самим свою рішучість будувати своє життя за заповідями Божими.
2. Святе причастя – це свято радощів і подяки. Воно нагадує про жертвовну смерть Сина Божого, який безвинним пішов на хрест за гріхи людські. Святе причастя підтримує в душі вічне життя і надає впевненість у збереженні єдності з викупителем Ісусом Христом. «Плоть і кров» Ісуса сьогодні даруються як хліб і вино. Причащаючись у вірі, людина вбирає в себе сутність Ісуса Христа і набуває нових сил для подолання всього того, що може заважати вічному спасінню душі.
3. Святе закарбування (запечаткування) – це дарунок Святого Духа і частина Народження зверху. Завдяки йому людина стає чадом Божим, набуває основу для повного оновлення внутрішньої людини і народжується знову, за словами Христа, «від води і Духа». Це таїнство дарується в Новоапостольській церкві сьогодні також і дітям, і дорослим [Новоапостольська церква // Релігійна панорама. - 2004. – №7. - С. 74-75].

Основні віросповідні принципи сведенборгців подаються в книзі „Істинна Християнська Релігія” Сведенборга. Їх можна подати наступними пунктами:

1. Бог один і в ньому – Божественна Трійця. Він – Господь Бог Спаситель Ісус Христос.
2. Спасительна віра – це віра в Нього.
3. Не можна робити зло, бо ж воно від диявола.
4. Слід робити добро, бо ж воно Боже і від Бога.
5. Робити його людина має так, що нібито це вона робить сама, а вірити при цьому слід в те, що це від Бога [Сведенборгці, а чи ж Нова Господня Церква або Новий Єрусалим // Релігійна панорама. – 2006. - №11. – С. 72-73].

Основними віросповідними положеннями харизматів на сьогодні залишаються наступні біблійні істини:

1. Біблія є богонатхненним Писанням, одкровенням Бога для людини, непогрішимим і надійним керівництвом й джерелом віри, вчення і життя (2 Пет. 1:21; 2 Тим.3:16).

2. Існує один істинний Бог в трьох особах - Бог-Отець, Бог-Син і Бог-Дух Святий (Мт. 28:19; Лк. 3:22).
3. Ісус Христос є Вічним Сином Божим і він є Богом (Мт. 1:23. Вих. 9:6).
4. Бог створив людину праведною, але через непослух Адама у світ ввійшли гріх, прокляття і смерть (Бут. 3:6-24; Рим. 5:12).
5. Людина може отримати спасіння тільки через віру в Ісуса Христа й отримати прощення гріхів завдяки Його викупній жертві на Голгофському хресті (Еф. 2:8; Рим. 3:24-25).
6. Всі, хто прийняв Ісуса Христа своїм Господом і Спасителем, повинні бути хрещені через повне занурення у воду (Мк. 16:16, Дії 2:38).
7. Хрещення Святим Духом – це дар, обіцяний Ісусом Христом всім віруючим. Хрещення Святим Духом йде за народженням згори; його знаменням є говоріння іншими мовами і прояв дарів Святого Духа. (Дії 2:4.38; Лк. 24:49; 1 Кор. 12:1-31).
8. Вечеря Господня – це таїнство, яке символізує страждання Христа і його смерть, а також пророцтво про Його друге пришествя (1 Кор. 11:26).
9. Божественне зцілення було обіцяне ще у Старому Завіті і є невід’ємною частинкою Нового Завіту (Вих. 15:26; Мт. 8:16,17; Дії 5:16; Як. 5:14-16).
10. Ті, хто помер у гріхах, не увірувавши в Ісуса Христа, чие ім’я не записане в Книзі життя, разом з дияволом і його ангелами піддадуться вічному покаранню і будуть кинуті в озеро вогняне, що горить сіркою. Це і є друга смерть (Мт. 25:46; Мк. 9:43-48; Одкр. 20:11-15;21:8) [<http://www.praisegod.name> // Сайт харизматичної Церкви «Прославление»].

Відтак процес налагодження відносин в самому неохристиянському середовищі та з представниками інших релігій – це доволі непроста справа навіть за відносно стабільного поліконфесійного середовища. В умовах же перехідного суспільства, яке переживає Україна, де ознаками конфесійної сфери стає конфліктогенність і взаємна нетолерантність, справа порозуміння значно ускладнюється. Але навіть короткий огляд основних положень деяких з неохристиянських напрямків засвідчує, що для налагодження конструктивного діалогу, міжконфесійного та міжрелігійного порозуміння, які сприятимуть стабілізації релігійного середовища в суспільстві, варто зосереджувати увагу на тих теологічних аспектах у віровченнях, які дозволятимуть не припиняти, а розвивати

міжконфесійний і міжрелігійний діалог, долати протистояння і конфлікти та проблеми заполітизованості релігії.

Звичайно, представленість неохристиян в таких сферах як політика та бізнес, не є рівнозначною. Це залежить в першу чергу від ідеології того чи іншого неохристиянського спрямування. Всередині релігійних громад часто існує упереджене ставлення до самої ідеї включеності у життя світського суспільства. Переконавання в тому, що «світ – це зло», посилює прагнення до самоізоляції, обмеження комунікативного процесу тощо. Але існують і кардинально протилежні переконання, які знаходять своє практичне втілення, зокрема в середовищі харизматів. Так, пастор і єпископ харизматичної церкви Живого Бога С.Балюк є лідером «Християнського блоку», який брав участь у виборах до Верховної Ради VI скликання, але не подолав 3%-й бар'єр. Він критикує ідею про відокремлення Церкви від держави, зазначаючи, що «справжня демократія – це вільне мислення людини, що ґрунтується на Біблії», та стоїть на позиціях теоцентризму, обстоюючи ідею, що «в центрі суспільного життя повинен бути Бог». Сучасний же християнин повинен жити на стику двох світів – матеріального і духовного, не протиставляючи їх, не ухиляючись від матеріального і світського життя [Церковные и общественные лидеры ставят Бога и христианскую этику в центр внимания // Камень Краеугольный. – 2006. - №43]. С.Жукотанська, яка очолює відому своїми єкуменічними переконаннями Всеукраїнську Християнську Асамблею, зазначає, що «якщо влада від Бога, то в ній повинні бути й люди від Бога» [Там само]. Такі погляди на церковно-державні (а вже не на державно-церковні) відносини можуть похитнути основні постулати розбудови громадянського суспільства – максимально вивести громадянське суспільство з-під контролю політичної системи. Пропаговані в харизматичному середовищі «теологія процвітання», «позитивне сповідання», «новий світовий порядок» тощо є ілюстративними в контексті вирішення питання включеності в суспільне життя. Адже за їх переконанням істинний християнин повинен бути здоровим, багатим, успішним. Відбувається зміна переорієнтації - від «отримання блаженства» у потойбіччі на «отримання благ» у цьому світі. Оформилось це у вченні про «позитивне сповідання», згідно якого слово, промовлене з вірою у Творця і довірою до Нього, повинне примусити Бога виконати прохання. Це переконання лежить в основі принципу молитви, названого так: «Назви – вимагай – отримуй!» (Name it – claim it – get it).

Однак при дослідженні таких процесів виникають певні теоретичні та методологічні проблеми. Харизматичні релігійні

формування віднайшли своє місце на релігійній мапі України і завершили процес інституалізації як такий. Але оскільки релігійний інноваційний процес з різною мірою інтенсивності продовжується і не може бути завершеним ніколи, то ми зустрічаємося постійно із процесами розгалуження церков на різноманітні дочірні церкви, філії тощо. Таке інституційне подрібнення стає причиною того, що виводити загальні характеристики для громад одного й того ж релігійного спрямування стає надто проблематичним. Так як дії всіх харизматичних церков (скажімо, ті, які входять в Об'єднання їх чи ті, які не входять до нього) не є повністю централізованими і узгодженими, то спостерігаються досить суттєві розбіжності в політиці і догматиці церков. Вищезгадана «теологія процвітання», яка інтенсивно використовується в одних церквах, в інших же вона зазнає критики. Знову ж таки, пропонуваній харизматичним пастором О.Ледяєвим «Новий світовий порядок» сприймається далеко неоднозначно в різних харизматичних церквах – від повного визнання і підтримки церквами руху «Нове покоління» до серйозної критики і заперечення. На нашу думку, дослідження діяльності таких неохристиянських церков варто здійснювати диференційовано, але констатація включеності харизматів в політичний та бізнесовий український простір вже давно не викликають заперечень.

Українське суспільство перманентно зіштовхується з різними соціальними проблемами, які і в більш економічно та демократично розвинених суспільствах викликають занепокоєння – гомосексуалізм, аборти, евтаназія, СНІД тощо. У висловленні свого ставлення та пропозицій щодо шляхів подолання цих соціальних проблем неохристияни підходять також неоднаково. На рівні індивідуальному чи вузькогруповому цілком можлива присутність оціночних суджень з означених проблем в усіх неохристиянських спільнотах. Однак на суспільному рівні найпромовистіше свою позицію озвучують знову ж таки представники харизматичних церков. Для них вже традиційним стало проведення масштабних масових релігійних заходів, зокрема маршів проти легалізації гомосексуалізму, легких наркотиків тощо. Найвизначнішою подією літа 2007 року став Всеукраїнський Фестиваль надії, який проходив за підтримки центру «Відродження» і Євангельської асоціації Біллі Грема та 4200 євангельських церков України. Метою Фестивалю було «донесення слова надії, яке ґрунтується на святій Євангелії, до максимальної кількості людей України» [Фестиваль надежды с участием Франклина Грэма // Камень Краеугольный. – 2007.- №5]. Центральною фігурою фестивалю став відомий євангеліст Франклін Грем – нащадок іншого відомого

євангеліста і громадського діяча Біллі Грема. Сьогодні Франклін Грем є президентом благодійної організації «Сума самаритянина», а також Євангелістської організації імені свого батька. Організація фестивалю увібрала в себе все те, що залишається привабливим в харизматичних церквах для їх adeptів і суттєво вирізняє ці церкви на фоні інших неохристиянських течій. Серед іншого, це й жовто-блакитна символіка (інші неохристиянські організації не вирізняються такою «проукраїнськи орієнтованою» атрибутивністю), наявність груп порядку, прославляння (по суті, це – демонстрація вміння організувати), сектор для мас-медіа, друкована продукція з символікою й інформацією про фестиваль (відтак, усвідомлення важливості і необхідності в подачі повної та всебічної інформації), команда сурдоперекладачів (підкреслена турбота організаторів про людей з фізичними вадами). Великого значення надається залученню представників різних державних органів – від військового хору до представника Секретаріату Президента. Для пересічного громадянина, присутнього на цьому заході, такі моменти набувають особливого значення, сприймаються з особливою гордістю як визнання діяльності харизматичних церков на державному рівні.

Ставлення до неохристиян з боку традиційних церков залишається напруженим і зумовлюється, на нашу думку, в першу чергу ревнивистю у ставленні до їх активності. Ті з них, які знаходяться на маргінесі і не розгортають активної діяльності, не викликають і чітко окресленої адресної реакції з боку т.зв. традиційних церков. Всі такі течії підпадають у них під одне визначення – «сектанти», яке нині, в основному, спрямоване на харизматів.

Слід визнати те, що загалом в громадській думці України все ж закріплюються стереотипи негативного сприйняття неохристиянства в усіх його проявах. Зважаючи на те, що процес диференціації конфесій перманентно продовжується в контексті тих процесів, що розгорнулися на хвилі постмодернізації християнства, а кількість релігійних суб'єктів зростає, це призводить до посилення конкуренції між представниками різних релігійних напрямків й, відповідно, до ескалації напруженості в міжконфесійних та міжрелігійних відносинах. Відповідно православний сегмент, зменшення якого в Україні засвідчується моніторингами, є найрадикальнішим у висловленні свого ставлення до неохристиян.

Сьогодні в Інтернет-просторі виникла напруга, яка фокусується навколо проправославного (з московським ухилом) сайту «Україна сектантська» (головний редактор В.Носков) та асоціацією «Новомедіа» (асоціація журналістів, видавців і мовників християн, президентом якої є Р.Кухарчук). Йдеться про діаметрально протилежні позиції: перша,

озвучена в заголовку сайту: «В результаті цілеспрямованої державної політики в найближчому майбутньому Україна стане першою в цивілізованому світі сектантською державою з низкою офіційно і фактично домінуючих в релігійній сфері деструктивних культів, розколів (йдеться про УПЦ КП – *В.Т.*) та інших маргінальних груп» (<http://ukrsekta.info/2006/06/29>). Друга – викладена в заяві Апостольської Християнської Церкви України за підписом її старшого єпископа В.Токарева щодо «антисектантської» істерії у ЗМІ. В цій Заяві йдеться, зокрема, про те, що «ми також вимагаємо права на відповідь. Суспільству потрібна правдива інформація про внесок євангельських церков у соціальну роботу з багатьма верстами населення у розв'язанні найнагальніших проблем, пов'язаних з наркоманією, алкоголізмом, розпустою, безпритульними дітьми, абортами, СНІДом. Ми прагнемо захищати суспільну мораль, сприяти відродженню духовності, підвищенню ролі сім'ї в сучасному українському суспільстві» (<http://novomedia.org/modules/smartsection/item>). Звичайно, такі позиції ставлять під сумнів можливість проявів «терпимості» або «підходу із розумінням» до «інакомислячих», якими для православних вважаються неохристияни.

Крім того, означені вище загострення таких питань, вказують, як зазначає А.Арістова, на «низку правових лакун або зіткнення взаємовиключних норм». Зокрема це є: заборона расової, національної та релігійної нетерпимості, скажімо, ставить під загрозу реалізацію таких свобод, як свобода думки, слова та об'єднань; право особи сповідувати певну релігію чи переконання (а чи ж не сповідувати) може вступити в конфлікт із правом інших осіб поширювати інакшу релігію та альтернативні переконання. Отже, без правового врегулювання таких моментів досить проблематичною видається гармонізація особистих, сімейних, колективних свобод в питаннях релігії тощо.

Відтак, які характеристики в неохристиянстві залишаються актуальними для сучасних громадян? На загал, це, за словами, П.Друкера – «не ритуал, а духовний досвід і добровільне служіння суспільству, яке здійснюється в самій церкві чи за її посередництвом» [Друкер Питер. Задачи менеджмента в XXI веке // http://mx4.ru/druker_xximanagement/7/08/]. Крім того, неохристиянські угруповання, як один із напрямків нових релігійних рухів, постають на хвилі протесту проти традиційних цінностей і пов'язані вони із молодіжною субкультурою. Серед неофітів присутні ті молоді люди, які розчарувалися, скажімо, в інших формах бунту (вживання наркотиків, секс-революція, контркультура тощо).

Найбільш життєздатними на тлі неохристиянства виявляють себе харизматичні церкви. Вони залишають за собою найвищу динаміку у чисельному зростанні. Здебільшого риси типової харизматичної громади майже такі ж, як у євангелічних, фундаменталістських або основних протестантських церков. Харизматичний рух загалом є глобалістським за своєю суттю, таким, що легко пристосовується до різних національно-культурних контекстів – почасти через активне абсорбування елементів локальних культур та інтеграції їх у свій богослужбовий корпус та місіонерську практику, а почасти через апеляцію до понаднаціональних і позакультурних суспільних шарів групової та індивідуальної свідомості. Йдеться також про формування нового типу солідарності – транснаціонального, який може з часом претендувати на заміщення традиційних зв'язків у рамках усталених національних і навіть цивілізаційних колективів [Див. дет.: Спир О. Соціально-політичні і соціокультурні імплікації пізнього протестантизму в процесі трансформації українського суспільства. Канд. дисертація. - К., 2008].

Домінуючими у зростанні й активності є харизматичні церкви Повного Євангелія. Найбільша кількість українських харизматів знаходиться в Криму - 58 громад, Донецькій - 44, Дніпропетровській - 46, Київській - 54 областях та в Києві - 43. Всього в 23 областях України діє 576 громад Церкви Повного Євангелія, що становить 1,8% від загальної кількості релігійних організацій на теренах України. Разом з іншими харизматичними релігійними організаціями це становить 3%. Ця цифра несуттєво змінилася за останні два роки і спростовує міф про «засилля харизматів» та їх вирішальний вплив на релігійне життя в Україні. Наразі відбувається подрібнення громад всередині вже існуючих церков, утворення різноманітних філій, дочірніх церков тощо. В середньому на одну область припадає 25,1 громади Церкви Повного Євангелія.

Динаміка зростання неохристиянських спільнот дещо сповільнилася за останні роки. І це закономірно, оскільки тепер зусилля віруючих та їх лідерів зорієнтовані на зміцнення вже існуючих позицій.

Якщо з 1992 до 1995 р. кількість громад збільшилася на 53 (17,6 - за 1 рік), то з 1995 до 1998 року – на 101, а коефіцієнт зростання становив 33,6 за 1 рік. За два наступні роки 1998-2000 – на 146 (73 - за 1 рік), а далі спостерігається навіть деякий спад. У 2001 році кількість громад зменшилася на 15, потім до 2002 року знову зросла на 9. Потужний сплеск росту спостерігався у 2003 році – на 95 громад збільшилася чисельність церков ПЄ. Але рік на рік не виходить. Вже з

2004 року динаміка помітно зменшується. У 2004 році – на 59 громад, у 2005 – на 52, далі щорічний приріст становив 37,5 громади за 1 рік.

Серед чинників, які сприяли виокремленню харизматичних церков в поліконфесійному неохристиянському просторі можна означити наступні їх якісні характеристики: харизмати швидко адаптувалися в українському суспільстві, бо ж їх теологія не містить складних доктринальних конструктів, катехізація харизматів є максимально спрощеною. Основним типом комунікації для них залишається соціально-етичний, який не покликаний розв'язувати схоластичні питання й уможливити теологічні проблеми, а зорієнтований на розв'язання особистісного внутрішнього конфлікту людини й суспільства. Сучасний харизматизм постає релігією автономної людини, релігією, яка вимагає ініціативи й відповідальності. На формування цієї відповідальності направлена низка проведених харизматами заходів, зокрема останні практичні семінари: «Християнський світогляд у сучасному світі», «Громадянська позиція християнина» тощо.

Наявний інтенсивний процес інституалізації харизматичних рухів, який призвів до утворення потужних харизматичних церков і об'єднань, які мають всі організаційні структури, притаманні саме такому типу об'єднань віруючих, який є в харизматів. Присутня загальна тенденція до інтеграції харизматів в усі сфери життя суспільства. Прихильники харизматичних церков прагнуть брати участь в політичному та економічному житті країни, політично та економічно лобіювати інтереси своїх церков. Спостерігається спроба легітимізації діяльності харизматичних церков за рахунок присутності харизматів у владних, економічних та політичних структурах.

Зростає соціальна відкритість та активність харизматичних громад. В переліку від глобальних до індивідуальних соціальних проблем практично не залишається тих, в які не були б включені харизмати (СНІД, гомосексуалізм, легалізація наркотиків, наркозалежність, безпритульність тощо). Диференційоване соціально-євангелізаційне служіння харизматів охоплює майже всі прошарки і вікові категорії населення.

Крім того харизматичні церкви активно утверджуються в інформаційному просторі держави, рухаючись у фарватері основних інформаційно-технологічних досягнень сучасності. Дієвою залишається і підтримка українських харизматичних церков закордонними місіонерами. І це далеко не повний перелік тих якостей, які вирізняють харизматів серед інших неохристиянських громад. Тому доцільним видається окремий розгляд основних тенденцій розвитку і прогнозів релігійних процесів в українському харизматизмі. Цікаво, що слова

американського дослідника Джорджа Барна (George Barna) про те, що свобода емоційного й духовного вираження, типова для харизматичних зібрань, перегукується з культурною тенденцією особистісного вияву й, приймаючи різні емоції, дозволяє людям інтерпретувати їхній досвід у такому вигляді, що має для них зміст, - цілком можуть бути застосованими до оцінок харизматизму на теренах України. А відтак на наших теренах варто очікувати ще більшого росту харизматичного християнства та його подальшої диверсифікації, що й нині спостерігається.

Розглянувши сучасний стан неохристиянських громад на теренах України, можемо констатувати наступні процеси: модернізація, стандартизація та інтенсифікація релігійних форм життя. Сучасний інформаційний модус суспільства спонукає до активізації все нових форм релігійного життя. Оскільки накопичення, збереження і поширення інформації – це основні характеристики суспільства інформаційного типу, то має місце постійний непрямий діалог між релігійними спільнотами, коли надбання однієї з них стають відомі в інших [Див. дет.: Титаренко В.В. Нові релігійні парадигми сучасного інформаційного суспільства // Науковий вісник Чернівецького університету. - №291-292.– Чернівці, 2006. – С. 7-11]. Форми релігійного життя неохристиян є подібними, відрізняючись переважно за змістом – релігійним вектором у доктринальних положеннях. Чітко прослідковується процес інтенсифікації форм релігійного життя. Наявна все більша представленість релігійних організацій у всесвітній мережі Інтернет. Це, у свою чергу, характеризує і ступінь представленості у суспільстві (закритість чи відкритість), фінансові можливості громади, оскільки підтримка Інтернет-ресурсів вимагає наявності фінансів і людських ресурсів, готовність до співпраці.

Крім того, догматика практично всіх неохристиянських церков залишає основні постулати традиційного християнства, зрозуміло у своїй інтерпретації ними. Ця спільність (можна в цьому переконатися навіть з огляду на сегментарне викладення доктринальних положень, поданих вище), незважаючи на все ж таки існуючі (не заперечуємо, часом суттєві) відмінності, повинна стати основою для толерантизації відносин між церквами та сприяти етноконсолідації українців за умови відсутності такої розвиненої ідеології в державі.